

1129-7

214.

Кокаһин I. С.

Виқој челадоё тожса мыт
виёмыс

Номі ыга лезан-ин—1928 во

Коми-3

2-848

Врач И. С. Коканин

2446

Г. П. В. в АИГР.
ОБЯЗ. ЭКЗ.
1928.

Візöј чeлaдöс

ГOЖCА

МЫТ-ВІСÖМЫС.

КОМИ ИҢГА ЛЕЗАН-ИН
СЫКТЫВДІНКАР 1928

Врач И. С. Коканин. Летние детские поносы.

Тит. Коми Из-ва

г. Устьысьольск.

Облит № 29

Тираж 2000

Челад-лөн тожса мыт-вёсөм.

I. Мыж-вёсна челад-јона кулёны.

Челадёс бура виңны, зоньвицаөн быдтыны, — вескыда-кё шуны, — ми огё кужөј. Бостам-кё асеныным суседјаснымёс, либё став тёдса челада семјасёс, — код семјаын ез кувлы челадыс? Зев еща сещөм семјаыд, кодын став чужөм кагаыс колёма ловјөн да зоньвицаөн. Пөштё быд семјаын-нын кувлёма челадыд: кодлөн ічөт кагајасөн-на, кодыслөн гырысжыкөн-нын. Чужлөмассё најё ставыс зоньвицаөн. Кулалёмаёе вёсөмјас-вёсна.

Унжык вёсөмыс овлө омёл олөмсам-вёсна. Бур олөмсамөн олыс семјаын озжык вёслыны асныс бат-мамыс дај челадыс вужан ны вужтөм вёсөмјасөн. Омёл олөмсамөн олыс семјаын јонжыка вёслёны. Сы-вёсна јонжыка і кулёны. Медса-јона челадыд кулё пемыд, велөдчытөм ај-мамлөн, кодјас гөгөрвотөмнысла ескёны быдсама-торјө — «төдысјаслы» «пывөөдчысјаслы».

Клад-бишщесјасыд мијан тырёны кулөм челадён. Нывбабасјас вайлөны уна кага, сөмын ловјанас еща колё. Уна поснё кага кулөмыс-вёсна ныв-

бабајасыд частѡжык-жѡ-і челаѡтѡ вајѡны. Сы-
вѡсна налѡн јѡна торкеалѡ зѡнѡвѡзалуныс. Сѡкыд
уж ужалѡгад уна кага вајѡмыс-вѡсна нывбабајас
зев ѡдјѡ і пѡрымѡны.

Быд 100 кага-пѡыс арѡс-тыртѡз кулѡ:

Шветсејаын 9

Англѡјаын 14

Италѡјаын 17

Германѡјаын 20

Росејаын 26

Комѡ областын 32 (1925 в.).

Мыј-вѡсна Комѡ областын челаѡыд мед-јѡна
кулѡ? Унатор-вѡсна. Мѡјан јѡзыд зев-на пемыѡѡс,
велѡѡчытѡмѡс, гѡлѡс, важ-ногѡн олѡны, ескѡны
велѡѡчытѡм «тѡѡысјаслы» јѡнжыка докторјаслы-
дорыс, олѡны дурка, ывлаын, керка-пыщкѡсын гѡ-
гѡр најт. Сесеа челаѡѡс дѡѡѡрѡтѡны омѡла, вер-
ѡѡны кујтѡг да сѡз воѡѡ. Тајѡ ставтор-вѡснаыс-і
јѡнжыка лѡѡны быѡсеама вѡсѡмјас. Вѡсѡмјасыс-
вѡсна челаѡ јѡна кулѡны. Лыѡѡѡмаѡс да быд
1000 челаѡ (кага)-пѡыс-пѡ 224-ыс кулѡ:

1) Мыт-вѡсѡмѡн 84 челаѡ (кага).

2) Омѡлыныкѡн чужѡм-вѡсна 32.

3) Вужан вѡсѡмјасѡн (кор, скарлатѡна да му-
кѡѡ) 11.

4) Ты вѡсѡмјасѡн 21.

5) Мукѡѡ вѡсѡмјасѡн 76.

Та-сертѡ мѡ адѡам, мыт-вѡсѡмѡн челаѡыд мед-
јѡна кулѡ. Поѡѡ лыѡѡѡны мѡѡ-ногѡн. Быд 1000 ку-
лѡм кага-пѡыс кулѡмыс лѡѡма:

1) Вужан виемјасые (кор, дифтерит, скарлатина) 52.

2) Ты виемјасые 110 кага.

3) Омөлінікөн чужөм-вөсна 128 кага.

4) Мукөд-пөлдөс виемјасые 300 кага.

5) Мыт-виемјасые 410 кага.

Тази лыд-дөмнас ми сизи-жө адзам: мыт-вием-вөсна челаф мед жона кулөны.

Мыжөн воас гожөм, кага кулөм пыр и зев өдјө содө. Медса-нын жона кулөны гожөмын дөревһајасын һоң-пом кагајас арөсө-тыртөз, дај абу-и ди-вө. Мамјасые кагајаслөн гожөмын мунөны уж-вы-лө визјас да мујас-вылө. Кагајасөс еновтасны куз-гожеа лун-кежлө пөрые да том, ужавны вермытөмјас киб. Мам-јөв-пыд-ди һоң-пом кагајасөс најө вердөны сурһоңөн, мөс-јөлөн. Сурһоңсө оз-и бура мыскавлыны да һоңыс зев өдјө поммө, дај и пөжөм мөс јөлысна веег поммывлө. Сесеа вердөны һоң-пом кагатө рузөг һаңыс сакар-сорөн һаклалөмөн вөчөм рузум һоңөн. Дөрт сецөм еојангорјас-вөснаид ичөт кагајаслөн торкеб кынөм-пыщкөсыс. Налөн лоб мыт-вием да сы-помые сесеа кагајасыд зев уна кулөны. Гожөмын-кө дыр пондас сулавны жар, кос повод-да, кага кулөм мыт-вием-вөсна һөшта-на содө. Жар, кос гожөмјасын овлө зев уна гут. Уна гут-вөсна вөеөмыс һөшта јонжыка паскалө. Мыж-вөсна сижө сиз, сорһитам бөрһижык. Таво коланводөрые гожөмыс вөлі мича. Пыржык сулалис жар-кос, бур повод-да. Сы-вөсна кага кулөмыд жона-жө-таж и лои. Газетад вөлі жона гижөны сы-јылыс.

Коланво гожом вөлі мистом, пыржык сулаліс зера повод-да-да, челад-кулөмыд вөлі ещажык.

Мыт-виеомыд кагајаслы мед-ыжыд вөрөг. Кагајасөсө сижө вөрөгые, виеомыс мездигөн, јона лоө быд-ногөн вермасны. Кокниджык лоө виеомкөд вермасны, пондан-кө бура төдны виеом-јывсыс: мыј-вөсна сижө лоө, кушөмжык виеомјас овлоны да кызи најө нуөдөны (виеөдөны), кызи виеомыс-көд вермасны да кызи вичны челад-өс виеомымыс.

Өні ми төдмөдам челад-јасөс виеөдые гожға мыт-виеөмөн.

II. Мыј-вөсна лоө мыт-виеөм.

Гојан-јуантор вомсаң, нылыштан-да мед-вој-дөр вескалө кынөмө (желудокө). Кынөмсаң сөгө-га вескалө еувјасө. Вом-пыщкөсын-нын гојан-јуантор заводитчө вежесны. Гојан-јуан вежөсө сы-вөсна, медым вір-јайыд вермас гојан-торесыс бостны став коланторсө. Ужалигөн ми јона воштам асыным выннимөс да шоныднимөс. Сы-вөсна лунын выныд вошө јонжыка војын-дорые. Војын уңигөн ми сизи-жө воштам вын да шоныд. Быд вөрөм-вөлө мунө мыкө-мында вын да шоныд. Уңигөн вын мунө лолалигөн, сөлөм ужалигөн, еув-јас вөригөн, вір сөнјасөд вір ветлигөн, а луннад нөшта ужалигөн. Гојан-јуанјаснад ми содтам, мед оз чин вір-јайыд. Мед гојанторесыс кокниджык лоө бостны коланторсө еувпыщкөслы, гојан-јуаныд еувјасад вотөз-војдөр вежөсө. Јонжыкасө вежөсны

кынёмын да сувјасын. Вом-пыщкёсын сёмын із-
сёны, поснёдчёны пнъјасён, мед кокниджык лоо
пылыштны дај мед буржыка вермас мунны со-
јанторјыслён вежеёмыс.

Вом-пыщкёсын сојанлён дүлкөд отлаасёмыс
отсалё воё ујјасыслы. Поснёддёмыс да дүлкөд
отлаасёмыс-вёсна сојантор лоо небыд, рок-код.

Сур-ноён, рузум-ноён да рокјасён воёдан вердём-
вёсна кагајасыс мед-уна кулёны.

Кынёмын да сувјасын нёшта-на кизермёны—сы-
лёны, кычї-тај сакар ваын сылө. Сув-пыщкёсса кү-
чикас емё зев уна поснидик вїр сөнјас. Сїјө вїр
сөнјасыс сув-пыщкёсёсё кыскёны (ноналёны) ко-
ланторјассё кизер сојан-јуангыс. Вїр сөнјасын
сојаные бостём коланторјасыс отлаасёны вїркөд да
паскалёны морт вїр-јай-пастаё. Кынёмын да сув-
пыщкын сојан-торјасыд оз-жө ставыс кыскыс пос-

ні вір-сѣнјасас. Вір сѣнјас кыскѣны сѣмын ко-
ланјассѣ. Став ковтѣм торјасыс еувјасѣдыс јѣткы-
сѣны пыр воѣ, кыз еувјасын бѣр сукмѣны да
петѣ асмогѣн. Ковтѣмторјасыд сѣз-жѣ вѣтлысѣны,
бѣр петѣны ортсѣ кызѣн да нылѣдѣмѣн (пѣсалѣмѣн).

Таѣі мортлѣн мунѣ кынѣм-пыщкѣс уѣз зѣн-
вѣза-дырјі кор сѣјѣ еѣјѣ бур колан еѣжан-јуан, кор
поснѣ чѣлаѣлы (кагајаслы) сѣтеѣ колан еѣжан-
торјас.

Мѣд-ногса лѣб кынѣм-пыщса уѣзид морт-кѣ
вѣмас лѣбѣ пондас-кѣ еѣјны омѣл, ковтѣм еѣжан-
јас. Гырк-пыщкѣсыд мѣжан лѣсѣдѣма вывтѣ бур
тѣлкѣн. Сѣјѣ быд еѣжанторјасыс јѣна кужѣ бѣр-
јыны аслыс коланјассѣ. Медса-нѣн кужѣ бѣрјыны
вом-пыщкѣсын кыв. Кача лѣбѣ іѣаса нѣнтѣ вѣлі
пондан еѣјны шыгјалан војасад да кывјид мыј-
кѣ вѣлі нѣклѣлас куртѣм-торсѣ да бѣрјас став ко-
ланторсѣ. Коланторјасыс вѣлі сѣмын бурасѣ і
нылыштѣас. Качыс да іѣасыс вѣмад і колѣс ны-
лыштѣтѣг. Кынѣм да еувјас сѣзѣ-жѣ бѣрјѣны еѣжан-тор-
јасыс коланторјассѣ. Воетам-кѣт сѣщѣмтор: мѣ
еѣјім (дѣрт тѣдлытѣг) тут кулан щак, щыкѣѣм
черѣ, щыкѣѣм јаж, кагалы сѣтѣм еѣјны шуѣѣм јѣв
лѣбѣ вердѣм вывтѣ воѣ рокѣн—гырк-пыщкѣсын кы-
нѣм да еувјас пыр-жѣ і пондасны мунны паныд
сѣщѣм еѣжан-торјаслы. Пондасны накѣд вермасны
мед ковтѣм еѣжанторјасыс оз вѣскавны вірѣ да
оз паскавны вір-јажѣ.

Кыѣі сѣкѣ вермасѣны гырк-пыщкѣсын кынѣм
да еувјас? Мед-војдѣр гырк-пыщкѣс оз лѣз ков-

төм сојан-јуан торјассө вескавны кынөмеаң еув-
јасө, кутас быггө чабрасны,—мөртөс кутас восөд-
ны. Вөм-пыр вөтлө бөр кынөмыс ковтөм сојансө.

Мыжкө-мында ковтөм торјасыд колөны кынө-
мө да мунөны еувјасө. Еувјас пондасны јона
вөрны, терыба вөтлыны сојансө воғө. Мортлөн
лоө мығитөм. Еувјасыс өdjө пыр воғө вөтлөны
да сојанторјасыс омөла і вежебны. Еув-пыщ-
көсса пөснө впр-сөнјас вежеытөм сојантө оз уна
вермыны кыскыны ас-пыщгас, дај көт-і кыскас-
ны өdjө вөтлөмыс-вөсна вескалө зев еща.

Овлө мукөд-дырјі і сизі: морт сојас бур со-
јан, сөмын сојан-вылас вескавлөма најттор. Нај-
тыскөд сетчө вескалөмаөе куцөмкө микробјас.
Микробјас-зев поснө, сінмөн адзитөм ловја омысјас
(гагјас). Өтө вөјтын вермөны лоны уна-уна мильтонөз.
Сінмөн адзыны најөс позө сөмын ыждөдан етеклө-
јас-пыр вгөдөмөн. Сепцөм ыждөдан етеклөјаса стру-
ментыс шүеө микроскопөн. Микроскоп-пыр вг-
өдөмөн сөмын позө адзыны микробјасөс. Микроб-
јас емөе уна-пөлөс. Најө олөны ловја-ловјас-моз-
жө. Чужөны, кулөны, сојөны, вөрөны рөдмөны,
лезбны ас-пыщыс ковтөм торјас. Рөдмөны најө
торјалөмөн. Өтө микроб јукөө кык-пелө, лоө кык
микроб. Најө бара јукөбны, лоө нөль микроб, сө-
зі воғө. Рөдмөны микробјасыд вывтө өdjө. Өтөк
микробеаң суткі-мығтө лоө зев уна мильтон ми-
кроб, налөн ас-пыщыс лезөм ковтөм-торјыс лоө
уна. Ковтөм торјыс морт впр-јайлы вывтө чорыд
јад. Сы-вөсна морт виемө чорыд вуждан виемјасөн.

Микробјас-кө вескалөны сојан-вылө да сешөм сојансө-кө морт сојас секи сылөн гырк-пыщкөсые сизі-жө оз лең мед-војдөр вескавны налы кынөм-саң еувјасө. Мыјдакөые дерт еувјасад колө-жө да мортыд вермас веымыны. Секи еувјас пондасны јона вөрны, өdjө вөтлыны сојансө, оз көсјыны леңны микробјаслы вескавны вір-сөнјасө да разавны вір-јажө быдлаө. Ödjө еувјые вөтлөм-вөсна мортлөн сиз-жө лоө мытөтөм. Мытөтөдөмнас мортлөн гырк-пыщкөсые мездысө еувјасө вескалөм микробјасые.

Сееа овлө сизі: слабынік морт сојас выв-ті уна. Гырк-пыщкөсые сылөн оз вермы бура вөч-ны сојан вежөм ужсө. Уна сојөмыс-вөсна мортлөн сиз-жө лоө мыт-виеөм.

Тажө висталөмторјасые овлө өткод көт вер-ете јөзлөн, көт челад-јаслөн. Сөмын кагајасыд кокніжыка,—регыдзык виемөны мыт-виеөмнад гы-рыејас-дорые. Челад-јаслөн, медға-һин посөні ка-гајаслөн, гырк-пыщкөсые зев-на нер, слабынік, најө аеныс-на ставнас нерөс-а, қик қоріқ-кодөс. Кор-һө-на јешщө најө јонмаснысө. Сојыштны вер-мөны муртса-муртса ічөһикадн да бур сојан сөмын.

Ічөт кагаыдлы мам-јөв мед-бур сојан дај сизө сојаныс-на, унжык-кө лоө вердөма, кагаыд вие-мывлө. Мам-јөв мөс-јөлөн вежігөн унжык-кө лоө јөвсө сетөма кага сизі-жө виемывлө мыт-виеөмөн.

Мамыс-кө кагасө 6 төлые бура-төлкөн вердас-куш ас-јөвнас, кагаыд шоча вермас виемыны мыт-виеөмнад, дај һөңөдан кагајасыд оздық кулавны.

мөс-жөлөн вердөм кагајас-дорые. Медеа јона кага-
јас вислывлөны шоммөм јөлөн, рокөн да рузөг
һаһөн воғ вердөм-вөсна. Сещөм сојанјаснад ка-
гајаслөн зев өдјө торкөө гырк-пыщкөс ужыс, ку-
тасны восны да мытһтны.

Та-сертһ ми адрам, быд мамлы колө вердны
ассыс кагасө (мам-жөлөн) 6 төлыс, кагајаслы мам
јөвөыс-кынҗи оз ков сетны һекущөм сојан. Куш
мам-жөлөн вердөм 100 кага-пыс арбөсө-тыртөз ку-
лө сөмын 7 кага. Мам-жөлөн вердтөм 100 кага-
пыс кулө 40—50, 6—7 мында унжыс.

III. Кущөм мыт-висөмјас овлөны.

Мыт-висөмыд оз быд чөладөс өткод-а висөд.
Кодлөн овлө куш мытһтөм, а кодлөн и восөм да
мытһтөм. Мытһтөдөсө мукөдөс куш һилөг зев ки-
чөр һујт-код асмогөн, мукөдөс впр-сөра асмогөн
да сизі воғө.

Ми шулим-һин—мыт висөм овлө уна-тор-вөсна.
Сөсө-өд чөладыд абу-жө өткодөс: кодјас јонөс,
кодјас и омөлөс. Сы-вөсна мыт-висөм висөдө уна-
ногөн. Мукөдөсө мытһтөдө оз микробјас вескалөм-
вөсна, а лок-ногөн вердөм-вөсна. Унжык мамыс ас-
сыныс һөһөдан кагајассө вердөны лок-ногөн. Вер-
дөны зев частө, кор вескалас, кор вердасны шу-
чөм-жөлөн, кор сетасны вывтһ уна сакар. Таҗи вер-
дөмјассыд кагајаслөн торкөө гырк-пыщкөс ужыс-
кутасны мытһтны. Мытһтөдөм воғвылас овлө өтчид-
мөдыс восөдөм. Сөсө лун-мөд мытһтөдө. Мытһ-

тигас ічөт кага асмогаё 7—8—10-ые луннас турунвиж-код асмогөн. Кага омөлтчө, лоё ебөстөм, јона бөрдө дај пессө. Сојны чөстөм сылөн вошө. Виёе кагаыс-кө јон да јон баҕ-мам-лөн, да сјёс-кө доктор велөдөм-серте кутасны бура вердны, бөр өдјө бурдө. Мыҕитөдны дүгдө.

Тацөм мыт-виёмыд кагајаслөн овлө гожөмын і төлын. Виёөм шуёө мыт-виёөмөн. Урчитөм ним сылөн абу. Виёөмыс абу сөкыд, сөмын колө виёе кагаёс петкөддыны еновтчытөг докторлы.

Челадјаслөн „колёра-виёөм“.

Мукөд гожөмјасын челад-пөвсын овлө зев чорыда нуөдые аслыс-пөлөс мыт-виёөм. Сјё мыт-виёөмсө чорыда нуөдөмыс-вөсна шуөны „колёра-виёөмөн“. Сөмын тајө виёөмыс абу прамеј коле-ра-виёөм. Колёра-виёөм овлө пөрајасөн, зев јона наскавлө да виёмөдлө зев уна јөзөс. Прамеј коле-ра-виёөм вөчө аслыс-пөлөс микроб. Сјё микробсө велөдчөм-јөз важөн-нин төдмалісны. Колёра-виёөмөн морт виёмө коле-ра микробыс-кө веска-лө сылы еувјас сојан-јуанкөд. Виёөмыс мортөс виёөдө зев чорыда да зев өдјө нуөдө.

Челадјаслөн „колёра-виёөм“ прамеј коле-ра-виёөм-моз-жө зев өдјө нуөдө, виёөдө зев чорыда. Тајө виёөмөн челадјас јона кулоны. Прамеј коле-ра-виёөм-моз нуөдөмыс-вөсна і шуөны тајө мыт-виёөмсө „колёра-виёөмөн“.

Завөдитчө челадјаслөн „колёра-виёөм“ му-жөдыслөн кокни-іка мыҕитөдөмөн да восөмөн. Мы-

тiтöдöмyс да вoсöдöмyс сeсeа сoдöны—пoндасны
 лoны чoрыджыкa. Унжыкыслөн вiсöмyс бoстчö дpyг
 зев чoрыда. Сeщöм вiсöмөн вiсyс кaгaс мыжөн вep-
 дыштан пырыс-пыр i вoсac. Вoсöдö вeсiг öтi вoм-
 тыр jöv нылыштöм-вöснa. Тазi вiсöдiрад вiсyс-
 кaгa вeсiг оз вepмы нeмтop гoжны. Мытiтöдö зев
 частö—кычыс кымын луннас мoгыс зев кiчөр,
 pyд, гудыр вa-кoд. Гoжны чöсмöм кaгалөн вoшö,
 лoб сöмын зев jонa гopш кoсмöм. Вiсyс кa-
 гa сeсeа зев oдjö oмöлтчö, лoб eбöстöм, кi-кoк-
 ыс yеö, чужöмyс jöсмö, eн гөгöрыс лoбны лöзöе.
 Журнасöтapö-мöдapö бepгöдлö, бытeö-кö кoдöскö eн-
 жаснас пыр кoрeö. Сeсeа eнжасyс гуранасöны да
 гудырмöны. Кынöм лoб нукыртöмa пöв-кoд. Кi-
 кoкжас көзaлöны, eжвыв кучикыс сiçi-жö көзyд.
 Сeкi кaгa оз-нiн вepмы бöрдны нi гopзыны. Тазi
 вiсöдöмyс вiсyс кaгaыд зев ödjö, лун 2-3-өн,
 жувлö.

Гырöн (вiрөн) мытiтöдыс мыт-вiсöм (дiзeнтepи- вiсöм).

Гoжöмын чeлaджас вiслöны „кoлepa-вiсöм“
 -кoд-жö чoрыд, гырöн мытiтöдыс мыт-вiсöмөн
 (дiзeнтepи-вiсöмөн). Вiсöмyс зев вyжyс. Jон-
 жыкa тaжö вiсöмөн вiслöны гырыс-jöз. Гырыс-
 вiсyс jöзeн унжыкысö i вyжлö вiсöмyс чeлaд-
 жаслы. Вiсöдö аслыс-пöлöс мiкроб, вeскалö-кö мoрт-
 лы сув-пыщкö.

Сув-пыщкö мoртлы вiсöм вöчыс мiкробжасyс
 вeскалöны eojан-жуанкöд, унжыкысö жуан вaкöд.

Јуан ва-пиö микробјас вескалöны диңгтерiја-вi-
сöмөн вiеые мортлые асмогö кытчö-сурö матö
јуан вајас, јукмöсјас-динö којöм-вöсна. Микробјас
сесса вескавлöны челадлы сув-пыщкас асмог пе-
тан роғ-пырыс жоғ-вывтi кыскаеiгјасөн, ем-кö
керка-помын диңгтерiја вiсöмөн вiеые морт да
дурка-кö сiјö олö да асмогаеö. Сув-пыщкöсын
микроб овмöдчан-iнјас диңгтерiја-вiсöмөн морт-
лөн лöоны зев уна дојјас—јазвајас. дојјасыс жу-
жыдöе-код. Пыщкöс сув кучикыс дојјас-гöгöрас
гöрдöдö дај пыттыштö.

Ортсысан кiөн вiдлалiгөн вiеыелөн кынöмыс
јазвајасыс-вöсна дојмö. Вiеые кага весiг кынöм-
динас оз лез iнмöдчыны. Асмогыс абу гудыр-ва-
код „колера вiсöм-дырјыд“-моз, а нiлöг вiр да
лак-сора нурт код. Вiрыс да лакыс петöны дој-
јасыс. Кагаыд сесса пыр пычкысö, пыр бытö-
кö сылөн асмогыс петö. Рузумсö зев частö лакö,
лакiгас (мытiтiгас) сылөн кынöмыс зев јона дојмö.
Сы-вöсна кага пыр горзö да бöрдö. Тајö вiсöмыс
челад-јаслы зев чорыд вiсöм, уна кувлöны. ¹⁾

IV. Кығi вермасны мыт-вiсöмкöд.

Мыт-вiсöмөн кагаё некор оз ков заводiтны
бурдöдны бат-мамлы аслыныс. Мыјөн-вiемас ка-
гаыд мыт-вiсöмөн, пыр i колö сiјöс нулыны бол-
нiчаö либö докторсö корлыны. Докторыс-кö абу, пел-

¹⁾ Та-јылыс позö буржыка тöдмасны «Сув-пыщкöсса
бија-тиф-вiсöм да гыр-дыт»-нiма нiгаыс.

шөрөс. Сізі лоё мед-бур. Сөмын сізітө шоча вөч-
лывлөны. Вісан кагатө доктор-дінәд секи вәјласны,
кор виеөмыс зев-һин чорыда топөдөма да кор гор-
тас бурдөдөмөн һемтор ез отсав, ез бурд. Кага-
ыд мыт-виеөмөн виемас да бат-мамыс пондасны
бурдөдны асныс. Отсасыыд-өд овлө уна. Кодлы
абу дыш ставыс велөдөны бурдөдны, сізі да та-
қи сөмын кывзы да вөч на-ногөн. Оз-на вунөдны
щөщ «төдые», «пывеөдчыс» бабајастө Колө-өд
бырөдны кагалыс вомзасөмсө да вомзасөм-вөсна
лоөм виеөмсө. Сөмын став сещөм «бурдөдыејаснад»
виеөмыслөн овлө омөл пом. Кор-һин виеөмыс зев
чорыда кагасө топөдас да кагаыс-кө бат-мамыслы
жал (овлө өд і абу жал: «кулас-кө-пө мича ме-
ста»), секи вөлісчт-һин вәјасны болһичаад, пет-
көдласны докторлы лөбө пелшөрлы. Мукөд дырји
вәјасны кагасө да һемтор-һин оз отсав, сещөма-
һин еновтлөмаөс. Мыт-виеөм-дырји медеа-һин оз
ков еновтчыныд да мыјөн-сурө лок-ногөн бур-
дөдны. Вісталім-һин-тај, бура-бурдөдтөгыд мыт-
виеөм-вөсна 2-3 лунөн кага *кувлө. Тащөма виеө-
дигад быд здук дона.

Сы-вөсна ми шуам һөтчыд оз ков кужтөгыд
боестыны кыз-сурө да мыјөн сурө бурдөдны че-
ладтө мыт-виеөмыс, оз ков кывзыны һемтор «тө-
дые» да «пывеөдчысјаслыс»-да. Еновтчытөг колө
нуны кагатө доктор-дінө. Оз-кө поз нулыныс,
корлыны најөс гортө.

Доктор пелшөрыс мијан абу-на быд сиктын,
мукөдласаңыс на-дінө нулыныд, виеан кагаыс ылыч-

ла, он вермы, быт ковмас кагатö дө-өритны да бурдöдны кыз-кө-мыжкө бат-мамлы. Сы-вөсна тан ми неуна вистыштам кызі көлө дө-өритны да лечитны мыт-виеөмөн виеге кагајасөс.

Мыјөн кага виемас мыт-виеөмөн, пыр-жө колө дугдыны сижөс вердөмөыс да оз ков вердны даскык час. Поғө виңны вердтөг қон суткі (24 час). Шыгјөн виңгас колө сөмын быд часжын-мығти јуктавны көзөдөм пуөм ваөн, 3 чайнеј паңөнкымын. Шыгјөдөм-бөрын һөһөдан кагаөс колө вердны мамјөлөн. Мам јөвсө сиз-жө ва-моз колө етны көзидөн. Пөсөн етны оз поғ. Вердны колө быд кык час-мығти 2 чайнеј паңтырөн. Сизтө вердны лоас буржык дај кокныжык, мам јөвсөкө мамыс ас-һөһөыс леғас сөстөм суліја-һиө. Сизсө лөыд лөө көзөдныд да кагаөс паңөдныд. Абу-кө мам јөлыс либө кагаыс-кө оз-һин һөһөс секи колө етны мөс-јөв. Мөс јөвсө колө мед-војдөр пуғөдлыны да сөсөа пөгребын көзөдны. Етны колө сизі-жө 2 чайнеј паңөн быд кык час-мығти. Етөм воғвылас јөв-һиас колө содтыны сағар (өңк-чайнеј паң стөкан јөв-һиө) да јөв жын-мындаыс-кымын пуғөдлөм көзид ва. Ки-кок-бердас да бок-јасас волһасас колө пуктыны һө-ва тыра бутылкајас. Бутылкајасө колө бура пробкаавны мед ваыс оз вермы петны. Мед оз сот, бутылкајасө колө пуктыны куғ-чышјанөн гартыштөмөн. Қыһөм-вылас виеге кағалы колө пуктыны либө-жөртавны шөнтөм кыз кашімер чышјан.

Тажү висталöмыс-кыңзі сесса немтор оз ков
вöчны, а таңи вичиг-костыс колö сүзöдны докто-
рöс либö пельшөрöс. Нажү сетасны колан чельлаяс
даж висталасны кыңи да мыжөн колö вердны ка-
габс вöзö.

V. Кыңи вичны чельлаясöс мыт-виеöмыс.

Синмөн адзытём вөрөгјасыд морт-гөгöрын быд-
лаын вывти уна. Сещём вөрөгјасыс—микробјас.

Быд вужан еöкыд виеöм мортлөн лөб вир-јаяс,
тыјасас, кынöмас да сувјасас микробјас вескалöм-
вöсна. Чельлајаслөн мыт-виеöм сичи-жө уңжыкысөс
лөб сув-пыщкө микробјас вескалöм-вöсна.

Кор-виеöм, скарлатина, пичи-виеöм, тиф-виеöм-
јас, сичентеріја-виеöм, локвиеöм, чакотка да нөш-
та уна виеöмјас ставыс лөоны микробјассағ. Быд
виеöмлөн аслыс-пөлөс микроб. Морт вир-јай-пыщкө
најö вескалöны ортсы дојјас-ранајас-пыр, гыж-
најас-пыр. Сесса вескалöны тыјасө сынöдкөд—ло-
далигөн, кынöмө да сувјасө сојигөн—сојан-јуан-
көд. Морт-пыщкөсө вескалöм-бöрын микробјас зев
јона са өдјө рөдмöны. Виставлим-ның, микробјас-
лөн лежём ковтём-торјас мортлы вывти чорыд јад
јона рөдмöмыс-вöсна микробјаслөн лежём ковтём-
торјыс лөб уна. Сы-вöсна морт виемө чорыд вие-
гөмөн. Лежём ковтём-торјыс-кө лоас вывти уна,
мортлөн вир-јайыс оз вермы вермасны да сы-вöсна
і кулө. Бур јонлуна морт кекңжыка вермасө ми-

кробјасөн леқом ковтом-торјасыскөд, омоль јонлуна морт-дорые. Тази өтмоза овло көт гырые-јаслөн, көт посні челад-јаслөн.

Мікробјас медеа радејтөны овны көні најт, васөд, пемыд, буса сынөда, көні уна гутјас, төрөканјас, лудікјас, пыңјас да сізі воқө.

Мікробјас оз вермыны овны, көні сөстөм, шондіа југыд, бур сөстөм-сынөда, кос, абу қескыд олан-іныс, керкаыс. Сеңөм керкаын челад-озжык віемыны мыт віөмөн дај мукөд-пөлөс вуқан віөмјасөн.

Воқвылас віставлім-нын, вескалөны-кө мікроб-јас кынөмө да сувјас-пыңкө лоө восөдөм да мытөтөдөм. Сің-кө мјанлы колө відчыены, мед оз віемыны мјан челадыд мыт-віөмөн, колө мед налы кынөмас да сувјасас сојан-јуанкөд оз вескавны віөм вөчыс мікробјасыс, дај колө мед кагајас вөліны јонөс зумыдөс. Сеңөм кагаыд-кө віемас кокңыжыка вермас віөмөсө дај өдјөнжык бурдас.

Сің-жө віставлім-нын: бур, кос, жар гожөм-јасын челад-јасыд мыт-віөм-вөсна кулөны јонжыка, містөм зера гожөмјасын-дорые. Жар, бур гожөмјасад овло унжык гут. Уна гутыс-вөсна віөм-јас-јонжыка і паскалөны, віемөдөны унжык јөзөс —унжык кагаөс. Најө лебалөны-пуксывлөны быдсама пеж, најт-вылө. Најтын емөс быд-пөлөс мікроб-јас. Гутлы мікробјасыс өшјөны кокјасас да борд-јасас. Најт-вывеаң гутјас лебөңны да вермасны пуксывны сојан-јуан-вылө. Тази вескалөны сојан-

жуан-вылө вёём вёчыг мiкробјас. Мортыд сещём мiкробде сојан-жуантө сојас дај вёмас. Тази гожём-јасын гут-пыр разалёны уна-пёлөс вёёмјас. Чела-дјаслөн мыт-вёёмыд сiзи-жө паскалө. Дерт сее-га јонжыка i кулёны челадыд.

Та-сертi мi адзам, мыј колө вёчны, мед вёём ез јона разав, мед бур гожёмјасын ез сод чела-длөн кулём. Колө быд-ногөн бырөдны гут-јасөс. Гут бырөдны колө бостыны отпыр став јөзлы. Гут кулан щакјасөн, кабалајасөн челла-јасөн керка-пыщкөсые гут бырөдмөн гут чiнөм јона дерт-на оз ло: керкаые сырөдан да өшигтө-кө востан важкые унжык пырас. Колө бырөдны гутјасыдлые көјдысө. Мi унаые адчылам, карта-јасын, ывлавылын кујөдјас-вылын гожёмын ызгө гутыд. Вөлөма-кө сетөн најө быдтыёны-рөдмөны. Быд гут гожёмын течө колкөсө нөлые, 100 кол-көн-кымын. Сее петөны выль том гутјас. Најө бара-жө зев өдјө быдмөны, аеные течөны колк-јас. Сiзи рөдмөнад өтик гутеаг гожёмбыдөн лөб зев уна гут. Мед оз ло сещём гут јывмөмыс кол-ө картавыв, ывлавыв кујөдјастө гожёмбыдөн нө-лые-кымын вылы пластјасөсө бергөддывны. Секi гут колкјые ставыс сујсас кујөд-пыщкө пыдө да сотчас. Кор став јөзыс бостеасны тајө ужө от-пырјө, секi төдчөмөн пощө чiнтыны гутјасөс. От-ка-өтка гутјастө керка-пыщкөссыд кокнi-нiн лоас бырөдны гуткулан щакјаснад да быдеама гут-ку-лан челлајаснад.

Челадос мыт-виеомые виҕигөн колө төдны, кызи најос бура, кужомөн вердны мам-јөлөн да мөс јөлөн. Бура кужомөн вердомыд кагаыдлы колө, һе сөмын мыт-виеомые видчыём-могые, кагалөн мед-воzza воеа сојом-јуомыс-өд лоө төдчана воzө быдмөм-олөмас, кувтөзыс. Бура-кө виzөма, вердома мед-воzza вонас, кага лоас бур, јон, зоһвиҕа немые-кежлө. Сы-вөсна быд мамлы колө төдны кызи вердны ассыс кагасө мед-воzza вонас.

Быд мамлы колө вердны ассыс кагасө 6 төлые куш мам-јөлөн. Оз ков термаены кагаос вердыштавны мөс јөлөн, рокөн-да, мыјөн-да. Мыјкө-вөсна-кө мамыс ачыс оз һоһөд, поzө шөктыны һоһөддыны мукөд зоһвиҕа нывбабаос (сөмын дерт лоас дон мынтыны). Оз ков мамлы дүгөдны кагаос һоһөдөмые гожөмын. Колө чөвтны һоһыс төлын либө арын.

Һоһ-пом кагаос колө вердны өткода, быд $2\frac{1}{2}$ —3 час-мыҕи 6 либө 7 лун-чөж. Војын вердны оз ков һөҕик. Војын вердомөн да быд бөрдзөм-шыасөмө һоһөдөмөн кагаыд мед-унаыс виемывлө мыт-виеомөн.

Кага-кө бөрдө да вердныс-кө абу-на кад, секи поzө сетны јуыштавны чајнеј панөн сакара-лөм пуzөдлөм-ва. Сөмын оз-жө ков вывтисө сетчө кагатө велөдны. Колө чорыда кутчиены кагаос вердны кадө, часи-серті. Аслад-кө тырмас терпен-һеыд, секи лоас лөсыд воzө-вылас. Кагаыд велалас дај мамыс ачыс јона прөстмас. Өти вердомө оз ков сетны һоһавны кыкнан һоһсө. Колө өтчид һоһөди-

гөн сетны өтi һоңсö, мöдые вердiгөн—мöдсö. Шуамкөт, 6 час асылын колö сетны вескыд һоңсö, 9 час асылын, мöдые вердчiгөн, сетны шујгасö. Луншөр-кадын бара вескыдсö, сiң возö.

Һоңöдöм возвылас һi һоңöдчöм костас озков һоңјассыс лезны јöвсö. Сiјö абу бур һоңöдан кагаыдлы. Һоңöдны заводиттöз, колö кiјассö дај һоңјассö мамлы бура мыскавны пуөдлöм ваөн. Мыссытöмөн вердöм-вöсна кагалөн вермэ ло-

Колö челафтö вердны мам-јöлөн. Шујгавылас мөс-јöлөн вердöм аржынја кага, сöктаыс сöмын кујим кило да кыкко грам (8 тув) вескыдвылас мам јöлөн вердöм аржынја-жö кага, сöктаыс 7 кило да 200 грам (18 тув). Мам-јöлөн вердiгөн челафыд сiңим-мында еша кулöны.

ны мыт-вiсöм дај вермас вом-пыщкöсыс вiсöмыны аслыс-пöлöс вiсöмөн (молочница-плесеньявка). Сурка, мыскывтöг вердöмыс һоңјасыд вермасны потласны, вартчыны. Потласöмеыс һоңјас вiслывлöны һоң пыктан вiсöмөн. Сiјö вiсöмыс мамлы зев сöкыд, чорыд вiсöм. Унаыс сiјö вiсöмөн вi-

сы нывбабалыг болнычаын кырöдлöны пыктöм
ноңсö, лөзöны пыктöм-иньыс чукöртчöм локсö.
Вундöм-бөрвылас ранасö лоö дыр бурдöдны дај
унжыкыг сепчöм ноңад јöлыг оз нин сесеа ло,
космö ноңыг çикöз. Ноңдчигөн мамлы еojны ју-
ны позö быдтор, сöмын оз поз јуны сур да гина.

Квајт төлыг-бөртi ноңдöдан кагалы позö-нын
содтыштавны ноңдöдмөн вердöм-динас мукöд е-
јанторјас. Çикöз дугöдны ноңдöдмыг колö 10-12 тө-
лыг-костын. Оз ков сöмын дугöдны гожöм-шöрын.

Таçи колö вердны iчöt кагаөс мам јöлөн но-
нөдöдмөн. Öнi виçöдлам, кыçи колö вердны iчöt ка-
гајасөс мөс јöлөн. Кагаөс мөс-јöлөн вердöм-јылыг
медеа-јона колö төдны быдтыејасыдлы. Кыç-
сурö, кор-сурö да дурка мөс јöлөн вердöмыг че-
ладјаслөн медрегид вермö лоны мыт-вiсöм.

Гожöмјасын страдајас-дырјi мамјас мунöны
виçјас да мујас-вылö. Мунöны ылöз. Он-öд бура-
кö ноң-пом кагатö сöрыг боет. Көт сесеа i са-
меј матö мунан, ужалгад он ешты кагаыдкөд
ноксыныд, быт лоö еновтны çоң куç гожеа лун-
кежлö. Колöны најö ужавны вермытöм пöрыејас-
көд да том челаçкөд. Ноң-пом кагаөс быт лоö
вердны мөс јöлөн. Öнi ми буржыка виçöдлам кыçи
колö вердны мөс јöлөн поснi кагајасөс дај
ыжыджыкјасөс. Медем кужныжык челадöс мөс
јöлөн вердны, виçöдлам мыјөнжык торјалöны мө-
да-мөдеыг мам јöv да мөс јöv. (Виçöд таблитсасö
23-öд листбокыг)

Таблицасые ми адхам: белок мөс-јөв-пыщкын мам-јөлын-дорые унжык, сахар ещажык. Мукөд-торјасые өтмында-моз. Кагаөс мөс-јөлөн вердигөн колө вөчны мед мөс-јөлыс лоө мам-јөв-код. Се-щөм мөс јөлөн вердигөн кага буржыка быдмас,

	Бе-лок.	Са-кар.	Гос.	Пөјім.	Кос ко-лантор-јас.	Шоныд сетөм-калор.
Мам-јөв .	1,03	6,5	3,38	0,21	11,25	62,7
Мөс-јөв .	3,43	4,3	3,44	0,78	12,24	63,9

озжык вие мыт-виеөмјасөн. Мөс јөв-пшас колө сод-тыны пуэөдлөм ва да сахар. Сорлавныс колө сизі: кык төлысөа кагалы колө пуктыны мөс-јөв-пшас пуэөдлөм васө жысө. Кынөмыс-кө кага-лөн ужалө бура да ачыс-кө бур јонлуна којмөд төлысөаң ваыс пуктысөө сөмын-һин којмөд јукө-ныс. Сакар содтысөө быд сорлалөм стөкан јөв-пшө өтө чајнеј паң. Сизім төлыс-бөрын сорлавтөм ста-ган јөв-пшө чајнеј паңжын. Сорлалөм јөвнас колө вердны кагаөс сизім төлыс. Көкјамысөд төлысөнас поэө-һин вердны мөс-јөлөн сорлавтөг. Ва-пыддө бөрја төлысөаснас поэө пуктыны ид да зөршы-дөс пуөдөм ваяс.

Мед-воэза 3-4 лунјасас чужөмеаңыс кагалы сорлалөм јөвтө колө сетны сојөм-вылө 3 сојан паң сөмын. Кык вежон-мысөтө сојөм-вылө колө-һин сетны 6 сојан паң. Төлысөа кагалы кујім төлысөө,

сетчö 10 паң. 3 төлыс-бөрті еојом-вылö сетчö-һын
12 паң либö, мөд-ногөн-кө шуны, стöкан јöv. Мөс
јөлөн кагаёс колö вердны сизі-жө часі-серті. Мед
јöлыд оз шучы колö бура пуçодлыны, пöжны оз ков.
Визны јövсö колö мича сөстөм вевта дозжын, мед јöv-
пö оз веекавны гутјас да төрöканјас. Кијастö
вердөм-возвылын колö бура мыекавны мајтөгөн.
Вердчан һоң-сурсö быд вердөм-бөрын колö бура
мыекавны. Мөс-јөлөн кагаёс колö вердны сизі-жө
луннас 5-ые либö 6-ые. Вердөм-возвылын јövсö
колö шонтыштны, мед лö дебыд.

Мам-јөлөн да мөс-јөлөн вердөмыс-кынзi быд
бат-мамлы колö төдны кызi кагаёс чужөмеаһыс
бура визны. Бура-кө визан да төгөр лучкi дөзö-
ритан кагаыд озжык понды визны мыт-виеөмјасөн
да мукөд-пөдөс виеөмјасөн. Бура визөмыс, дөзö-
ритөмыс кагалы зев колантор. Öнi мi сы-жылыс
һеуна сорһытыштам.

Быд лун öтчыд кагаёс колö купајтны тазјын
(сөстөм ворјын) шоныд ва-пһын. Купајтны колö
минут 5-кымын. Вежонын кыкыс, купајтiг-мозыс,
колö мыекавны мајтөгөн. Мукөд лунјасас колö
мыекавны мајтөгтөг. Сөрт оз поç купајтны пес-
ласан ворјасын да пеж тазјасын. Купајтөм-бө-
рын кагаёс колö төбыштны һебыд рузум-пö. Оз
поç косөдны кузчышјанөн чышкөмөн. Став һөл-
чан-инјассö колö чышкөм-пыд-дi һебыдiка рузум-
нас тапкөдыштөмөн косөдыштны да киекавны тал-
көн либö картупель-пыçөн (кракмалөн).

Мыжкӧ-вӧсна-кӧ кагалӧн пондасны орӧссыны-
гӧрбӧдны ӧнжасыс, колӧ луннас кыкыс борней ва-

Кагаӧс оз ков гычӧдны кӧ-вылын ӧн зыпкаын, зыпка
колмӧдӧ кагатӧ.

Ӧн кӧтӧдӧм ватаӧн ӧнжасӧ чышыштавны. Бор-
ней ва вӧчӧӧ сӧз: самӧварын пузӧдӧм стӧкан пӧс
ва-пӧӧ пуктыӧӧ ӧтӧк чайней пан зелья—борней
кӧслота. Борней кӧслота вузавӧӧ дӧнґа-вылӧ быд

аптекаын. Сіктјасын поџо корны ас пельшөрлые. Оз-кө полҕы-орбөсы, сінјассө мыскавны пароснө, дерт, оз ков.

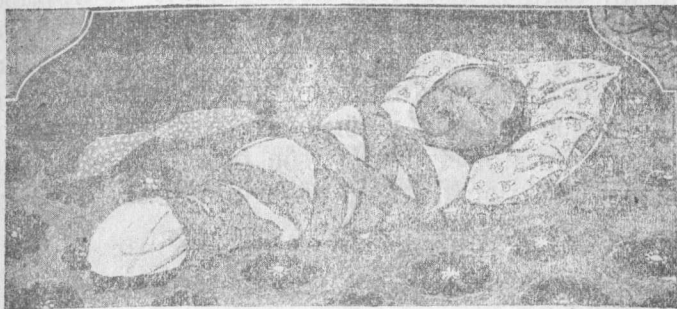
Некор оз ков кагалы вом-пыщкөсас суҕны туһ һи һинөм Мыјкө-вөсна-кө-һин ковмас видлыны вом-пыщкөссө, видлөм воҕвылас кјјастө колө бура мыскавны. Оз ков велөдһи кагадс һоһавны ассыс туһсө-һи, реҕина һоһ-һи (пустушка) сы-вөсна кагајаслөһ вермө лоны вом-пыщкөс вөгөм (молочниҕа), овлө сы-вөсна і мыт-вөгөм.

Оз ков вјҕны кагадс гожөмын һи төлын төбөмөн. Төбөмөн кага оз ло зумыд, јон. Омөлік кага јонҕыка вөглө мыт-вөгөмөн.

Керкаса зоріҕјаслы-моз-жө, кагалы колө шондіа, југыд, сөстөм сынөда олан-ін. Оз поҕ вјҕны кагадс пемыд, мистөм, буса сынөда керкаын. Сеһиөм керкаын вјҕөмөн кага лө кельд вјртөм, сөбөстөм да конҕидҕыка вөгмө быдсама вөгөмјасөһ. Медым кагадс быдтыны јонөн, зөһвјҕаөһ, керкаыс сынөдсө колө вежлавны лун-чөжөн кыкыс-күјимыс өшиҕ востылөмөн, поҕо асө петкөдливлыны ылавылө. Шоныд гожөмөн кагадс колө быд лун дырҕыкөн вјҕны ылавылын, сјҕі-жө і төлын-быд лун көт һедыр-кежлө колө-жө петкөдлыны. Кагаыс-кө чүжис төлын ылавылө петкөдлынысө колө 3-4 вежон бөрті. Мед-воҕза лунас колө петкөдлыны 15 минут-кежлө. Мөд-којмөд лунјасас часҕын-кежлө. Сөсса луныс-лунө поҕо пыр содтыены новодда-сөрті. Ылавылө петкөдлөмөн кага ло-

ас бур јонлуна, оз ло вiртiм кельд, пондас бура-
сојны, уџны дај оз ло кынмые.

Оз ков кагаџе велiдны вывти воџ пукавны.
Вывти воџ пукiдiдмiн кагалiн сурса-лымые, мыш-
џыс вермас чукылтчыны. Җонвiџа кага ачыс пон-

Кагаџе гоџдмын нi тiлын оз ков вiџны тiбiдмiн.

Тiбiдмiннад кагаыд оз вермы бура быдмыны, сiмьн нельџi-
да кiстiд-да.

дас пукавны 6—7 тiлыс-бiрiн. Ас кок-јылын
ветлiдiлыны оз-жi ков кагаџе сувтiдны вывти воџ.
Кок-вылi воџ сувтiдiдмыс-вiсна кага вермас лонь
чукла кока. Чукла кокыд кагајаслiн овлi i мiд-
тор-вiсна. Омiла вiџiм-вiсна да омiла вердiм-
вiсна кагајаслiн овлi лы нeбџiм вiсiм. (Англий-
ская болезнь. Рахит). Сещiм вiсiдмiн вiсiе кага-
дыр оз вермы сувтны ас кок-јылi. Сувтас-да,
кокјасыс лiдны чуклаџе. Кок лыјасыс чукылтчi-
ны лы нeбџiм вiсiдмыс-вiсна. Җонвiџа кага сувтi-
ас кок-вылi арiс-бiрiн, тiлыс либi кык тiлыс-
во-бiрас.

Квайт төлые-бөрын кагалөн пондасны мытчысны пиңјас.

Кагалөн-кө сәкі лоө мыт-виеөм либө бијалас-кө мамјас шуоны пиң-пө потө да сы-вөсна. Пиң петөм-вөсна оз овлы некущөм виеөм. Виемас-кө сәкі, кагаөс колө-нин петкөдлыны докторлы.

Бура вердөмөн да лучки виçөмөн, дөçөритөмөн кагајас быдмасны да лоасны јонөс, çоңвиçаөс, дај озжык пондыны виены мыт-виеөмөн да мукөд-пөлөс вужан виеөмјасөн. Öни Совет-власт-дырјид јон, çоңвиçа челадөс быдтыны јозлы от-саласны јаслыјас да консултатсјајас.

VI. Челад јасли.

Јасли-јывсыд öни быдөн-нин төдөны, либө кыв-лисны. Таво гожөм, страда-кежлө јаслијастө вөли восталөмаөс пөштө-нин быд вөлөстө. Крестаналы јаслијасыд воөма сөлөм-выланыс. Ичөтик рөскод вөчөмөн дөревнајасын јаслыыд јона коккөддө ај-мамөс дај аслыныс челад-јасыслы лөсыджык. Јаслијасын, медым кагајас оз виемыны мыт-виеөм-јасөн, вердөны бура дај часи-серти. Челад-јасөс вердөм-вөсна да çоңвиçалун-вөсна төждыеыс-дө-çөритыс-јасыс сені вөлины еестрајас, көни бабајас-да. Сесеа јаслијасыд челад-јастө вөли видлалөны докторјас да пельшөрјас. Виçисны да дөçөритисны челад-јасөс јаслијасын гырыс, олөма нывбабајас. Налөн виçөмыс дөрт буржык гортса ужавны вер-мытөм челад-виçыс-јасыд. Јаслијасын кагајас ез

јона віены гожга мыт-вісѣмјаснад. Кѣт кѣн-сурѣ
і віемывлісны, езжык кувны.

Міжан Комі Областын јаселіјасыс вое-воѣ
со кызі содісны.

1922	воын	вѣлі	востывлѣма	2	јаслі.
1923	"	"	"	6	"
1924	"	"	"	18	"
1925	"	"	"	31	"
1926	"	"	"	53	"
1927	"	"	"	80	"

Кагатѣ колѣ лѣгыда пагѣдны, мед вермас вѣрѣдны
кіјассѣ і кокјассѣ.

1925 воын јаселіјасас вѣлі 540 челад, 1926 во-
ас—867. Воѣ, чајтам, јаслі восталѣмыд вое-воѣ
ныр-на пондае содны. Јаселіјас тѣждысѣны пет-
кѣдлыны мамјаслы, кызі колѣ бура віѣны асы-
ныс челадсѣ гортас јаслі-бѣрын. Мамјас-костын
вѣчавлісны уна собранѣјас да велѣдісны щѣщ
кызі колѣ аслыныс бура овны.

Кызі лөөдны жаслы өіктын.

Гожеа челаф жаслы лөөдигөн мед-војдөр колө лөөдны олан керкасө, сесса паскөм, сојан дозмук, сојан-јуан дај керка-пыщкөс колуж: пызанјас, улөсјас, жекјас, крөватјас да мукөдтор. Ставсө сјіө колө лөөдны вофыв. Нофасые кагајаслы позө лөөдны вужые лібө бафдые кыөм көрзінајас. Новлан паскөм да сојан дозмук вермасны вајны мамјасые. Мыј оз понды суфены, сјіө коланторјассө лөө нөбны.

Ферт, жаслы лөөдөмө оз уна өөм мун. Сымында өөмыд зев кокніа сурас, бура-кө боетеас тајө ужө ачыс өлөстувса челаф-жаслые ронвізалун-кутан коміссја. Ронвізалун кутан јукөнјас, коператівјас, да мукөд-пөлөс өіктса өтүвтчөмјаслы колө отсавны өөмөн да мыјөн-да сещөм колан, бур ужлы.

Буржыка-кө візөдлам лыдпасјас-вылө жаслы-жаслөн бурлуныс төдчө, Комі областын челаф-жаслөн воые-воө кулөмыс со кызі чінөма.

1923	воын арөсө-тыртөз челаф-ыс кулалөма	27,7 %.
1924	" " " "	23,9 %.
1925	" " " "	32,3 %.
1926	" " " "	16,6 %.

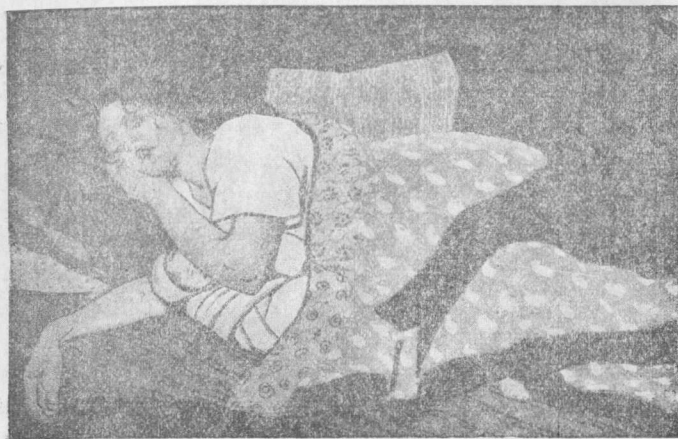
1925 воын челаф кулөмыд содліс скарлаті-наөн вісөм паскалөм-вөсна.

Нывбабајас! Пукеө тувсов да гожеа кад. Ныр-щікалөј, зілөј воставны кагајасөс візан-інјас, жаслыјас.

Челад-јаслы да нывбабајаслы консултатсіја.

Консултатсіја—коміён лоӱ сӱветујтчӱм.

Сіјӱ сещӱм ужнуданін кӱні быд нывбабаӱе
велӱдӱны кызі вердны-дӱӱӱрїтны да быдтыны

Нӱекор оз ков водтӱдны кагасӱ ас-сїнад,—верман
дојдны лїбӱ пӱдтыны.

ӱонвїзаӱн кагајасӱе, дај кызі колӱ бура асӱ ас-
лыс вїұны нӱӱасїгӱн да кага вајӱм-бӱрын. Кон-
султатсіјаыд мамјасыдлы школа-код-жӱ.

Оз-кӱ сур сӱмыс сещӱм ужнуданїнсӱ лӱсӱд-
ныс, почӱ ӱтчыд вежонын корлывлыны докторӱе,
да сїјӱ луннас докторыд мед сесге вїдлалас сӱмын
челадӱе да нывбабајасӱе.

Мамјаслы докторлы сөветсө, велөдөмсө чела-
даос да аенысө виқом-жылые колө бура кывзыны.
Сещөм консультатсјаыд вайө уна бур. Н.-Нов-

Зыбка-пыфди буржык лөсөдны нөр көрөб.

городса губернаын консультатсја сөветујтчыны
воливлые нывбабајаслөн вөлі 10-пөв ещажык ку-
лөма челадые, консультатсјаө воливлытөм ныв-
бабајаслөн-дорые.

Міжан Сыктывдинкарын 1925 воён вөлі кул-
ма арса челаф быд 100 кага-пые 23 кага. Сікт-
жасын кулөма 33 кага. Мыј вөсна-нө унжык ку-
лөма сиктјасас? Карын өткө, нывбабасыд сикт-
жасын-дорые велөдчөмабөжык, на-пөвсын частө
овлөны сорнјас челаф-өс вичөм-дөзөритөм-жылыс-
да најө кужөныжык-нин кычј радејтны-дөзөритны
челаф-тө, мөд-кө, сефеа карса нывбабаслөн ем
консултатсја.

Со кушөм бур сөтө мамјаслы да челаф-лы
консултатсјаыд. Јас-нјасые-кынчј быд вөлөстын
сичј-жө колө воставны консултатсјајас. Јас-нја-
сыд ужалөны сөмын гожеа strada-дырјі—консул-
тасја ужалө пыр өтмоса төв і гојөм. Кычј лө-
сөдны консултатсјајас индаласны дај отсаласны
зоңвизалун кутан јукөдјас.

Тази луные-луно, вое-воө јас-нјас-пыр да
консултатсјајас-пыр јөзыд велаласны вичны-дө-
зөритны зоңвизалунсө асланыс челаф-јаслыс. Мам-
јас кутасны төдны кычј вичны асыныс зоңвиза-
лунсө нөбасегөн, кага еојигөн да кага вайөм-бө-
рын. Отыв-кө став јөзыс бостасны вермасны
сінмөн адчытөм вөрөјаскөд-микробјаскөд да ми-
кроб-разөдыс гутјаскөд, гожеа мыт-вигөмөн оз
понды кувны важ-мында челаф-ыд. Быдмыејасыс
быдмасны бура, лөоны јөнөе дај зоңвизаөс.

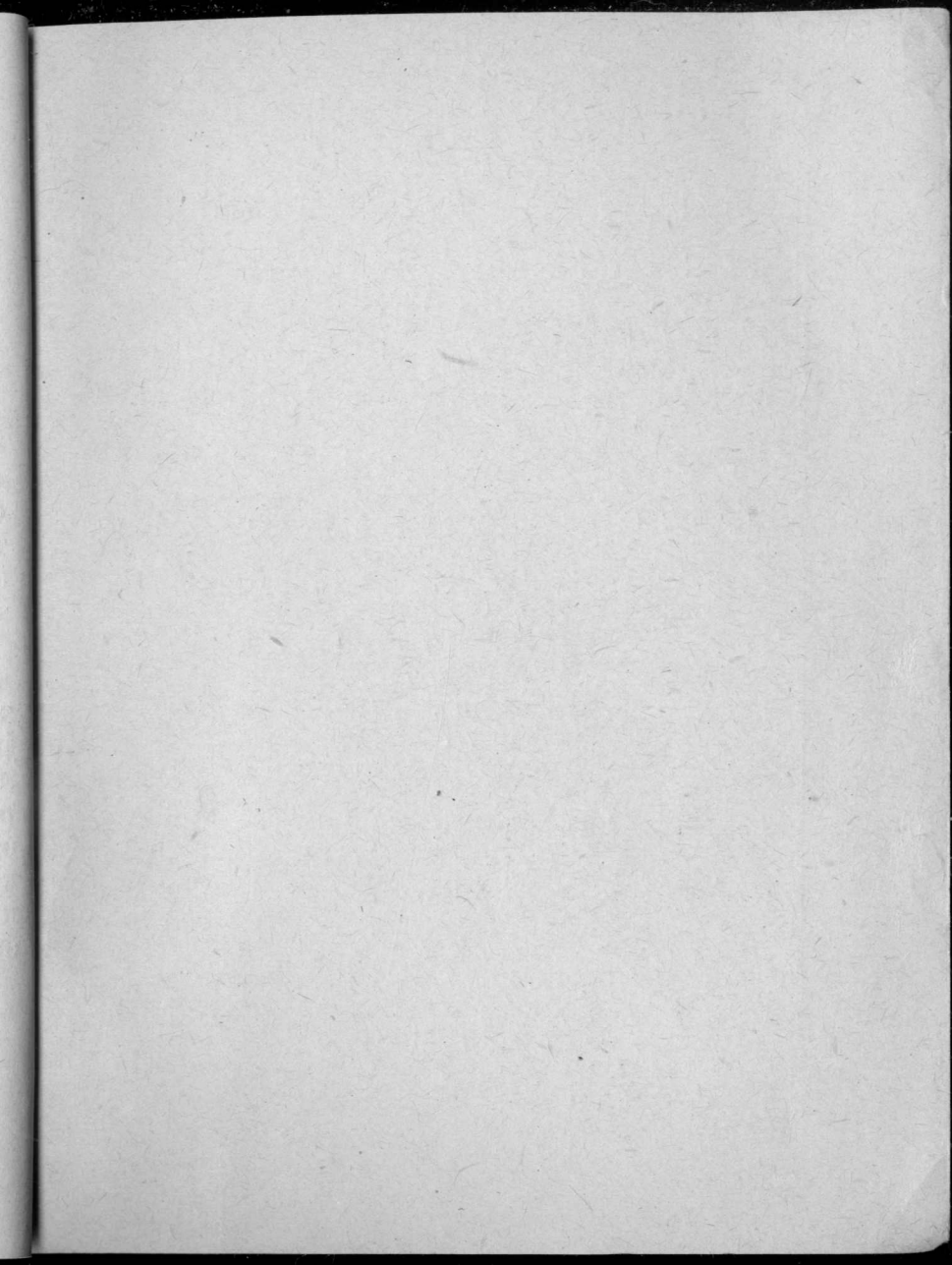
ИИВ. № 4083

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Second block of faint, illegible text, appearing as a separate paragraph.

Third block of faint, illegible text, continuing the document's content.

КОМИ ҢИГА ЛЕҢАН. I

Сыктывдинкар, Вадорвыв у. 41.

Коми-3

2-848

ЕМӨС коми ыгајас зонвіҗа-
лун кутөм-јылыс:

Врач **И. С. Коканин.** Љоквісөм, 1927 в. 35 лыст-
бок. 12 ур.

" **И. С. Коканин.** Вина-јубм - јылыс. 1927 в.
30 лыстбок. 15 ур.

" **И. С. Коканин.** Візөј чельдөс гоҗга мыт-
вөбмыс

Сперанскіј. **Пер. Чеусова.** Быдтысөс мамјаслы.
1925 в 23 лыстбок. 20 ур.

Росвіјскіј **Пер. Кедровскаја.** Гут раздөдө вөбмјас
1926 в. 19 лыстбок. 7 ур.

Глоба. **Пер. Польешцікова.** Сін. вөсөм 1925 в.
26 лыстбок 15 ур.

Горбов. **Пер. Выборов.** Сөстөм олдөм—зонвіҗа олдөм
1925 г. 20 ур.

Росвіјскіј. **Пер. Бульшев.** Нывбаба-вөбмјас 1926 в.
39 лыстбок 24 ур.

Ф. Мітріјева. **Пер. Жіжова.** Енө ескөј нинөмабуд
1926 в. 18 лыстбок. 7 ур

Верхова. **Пер. Надејева.** Відчөсөј да бурдөдчөј
љоквісөмыс. 1927 в. 43 лыстбок. 30 ур.

доктор **Крусталов.** **Пер. Бульшев.** Скөтван
мортлы вужыс вөбмјас. 1927 в. 35 лыстбок.

Сув-пышкөсса біја-төф вөсөм да гыр-мыт—Љубар-
скеј да Сјаконов ыгајас-серті лөөдөс Бульшев.